

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ДЕТЕРМІНАНТИ ПРУДЕНЦІЙНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

CURRENT TRENDS AND DETERMINANTS OF PRUDENCE REGULATION OF THE INSURANCE MARKET OF UKRAINE

У статті окреслено сучасні тенденції пруденційного регулювання страхового ринку. Вказано, що контроль за дотриманням вимог платоспроможності страховими компаніями має бути безперервним та здійснюватися як на макро-, так і на мікрорівні. Наведено підхід автора до виокремлення етапів розвитку пруденційного регулювання в Україні. Встановлено головні фактори зростання ефективності пруденційного регулювання страхової діяльності, охарактеризовано їхній вплив на забезпечення цільового рівня платоспроможності страхових компаній країни та окреслено ступінь захисту інтересів споживачів страхових послуг, а також виявлено яким чином пруденційний нагляд держави може протидіяти поширенню кризових подій на страховому ринку.

Ключові слова. страхування, страховики, страховий ринок, пруденційне регулювання, нагляд, платоспроможність, ризики.

В статті обозначены современные тенденции пруденциального регулиро-

вания страхового рынка. Указано, что контроль за соблюдением требований платежеспособности страховыми компаниями должен быть непрерывным и осуществляться как на макро-, так и на микроуровне. Приведен подход автора к выделению этапов развития пруденциального регулирования в Украине. Установлены главные факторы роста эффективности пруденциального регулирования страховой деятельности, охарактеризовано их влияние на обеспечение целевого уровня платежеспособности страховых компаний страны и степень защиты интересов потребителей страховых услуг, а также выявлено каким образом пруденциальный надзор государства может противодействовать распространению кризисных событий на страховом рынке.

Ключевые слова. страхования, страховщики, страховой рынок, пруденциального регулирования, надзор, платежеспособность, риски

УДК 336.7

Коваленко Д.

здобувач Чернігівського національного технологічного університету м. Чернігів

Management of systemic risks of the insurance market and elimination of consequences of their development require modernization of approaches to the state management of risks of insurance activity. The basis of managing the stability and solvency of insurance companies in the country are the prudential requirements of the state to insurance activities. Scientific substantiation of the determinants of the development of the domestic system of prudential regulation is relevant. Findings. Choice of prudential instruments of insurance market regulation due to a number of factors, among which the key should be considered the state of the country's economy and the development of its financial system. The solvency of insurance companies should be the subject of constant attention of the regulator to prevent the likelihood of crises in the insurance market, and not only in the event of their occurrence. Prudential impact should create conditions for the reliable functioning of the insurance market, which will be characterized by stable growth of quantitative and qualitative indicators, promotion of insurance services among the population, ensuring the availability of such services for consumers regardless of their location. The generalization of the characteristic features of the use of instruments for supervising the solvency of insurance companies during this period allowed to identify the stages of development of prudential regulation in Ukraine. A set of potential opportunities to increase the effectiveness of prudential regulation of the domestic insurance market is presented. The author has developed recommendations for the formation of an effective and efficient model of prudential regulation of the domestic insurance market: updating the licensing requirements for conducting insurance business; establishing strict requirements for the business reputation of the insurance company's shareholders; improving the procedure for identifying professional competencies of persons who perform strategically important functions in insurance companies; to legislate the responsibilities of the actual owners of the insurance company for the results of its activities; setting requirements for internal modeling and control of insurers; definition of forms and methods of risk management; strengthening the quality standards of insurance companies' assets, requirements for calculating reserves, improving approaches to assessing the structure and capital adequacy; modernization of the procedure for restoring the solvency of the insurance company; updating approaches to accounting and reporting of insurance companies, taking into account the rules of IFRS; ensuring effective interaction between the regulator and insurance companies.

Key words: insurance, insurers, insurance market, prudential regulation, supervision, solvency, risks.

Постановка проблеми. Ефективне запобігання поширенню кризових явищ у страховому середовищі та усунення наслідків їх розвитку неможливі без модернізації підходів до державного менеджменту ризиків страхової діяльності. Основою управління стійкістю та платоспроможністю страхових компаній країни є пруденційні вимоги держави до управління ризиками страхової діяльності. Тому, особливої ваги набуває необхідність наукового обґрунтування контурів та змістовного наповнення детермінант розвитку вітчизняної системи пруденційного регулювання, що, в свою чергу, дозволить встановити потенційні можливості зростання кількісних та якісних результатів функціонування вітчизняного страхового ринку та виявити передумови його рівноправної інтеграції у глобальне страхове середовище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-прикладні аспекти пруденційного регулювання є предметом наукових розвідок широкого кола вітчизняних учених, серед яких: В. Виговська, Н. Внукова, О. Журавко, О. Іваницька, О. Кнейслер, О. Корват, Д. Леонов, О. Мозговий, Н. Опешко, Н. Ткаченко, В. Фурман, Н. Шелудько, Л. Ширіян та інші. Наукові висновки вказаних дослідників було використано в якості основи для наукового пошуку шляхів оновлення наявних підходів до пруденційного регулювання страхового ринку в Україні.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Зазначимо, що проблематика формування дієвої системи пруденційного регулювання задля забезпечення високого рівня безпеки та надійності функціонування страхо-

вого ринку в Україні, його інкорпорації у світове страхове середовище залишаються актуальними та потребують подальших наукових досліджень. Зокрема, наукового переосмислення потребують напрями модернізації системи пруденційного регулювання страхового ринку в Україні з огляду на сучасні тенденції його функціонування та стратегічні доміанти перспективного розвитку.

Мета статті. Головною метою даної статті є визначення сучасних тенденцій та детермінант пруденційного регулювання страхового ринку в Україні.

Виклад основного матеріалу. Вибір пруденційних інструментів регулювання страхової діяльності країни обумовлений низкою факторів, серед яких ключовими слід вважати стан економіки країни та розвинутість її фінансової системи. Це пояснюється тим, що в різних умовах однакові нормативи мають діаметрально протилежні наслідки їх застосування, від забезпечення високого рівня безпеки та стійкості страхового ринку до втрати національними страховиками конкурентних позицій. Особливо виваженим пруденційне регулювання має бути в умовах високого рівня турбулентності економічної системи та чутливості до дії системних ризиків. Платоспроможність страхових компаній має бути предметом постійної уваги регулятора задля попередження ймовірності виникнення кризових явищ на страховому ринку, а не тільки у разі їх настання.

Формування вітчизняної системи пруденційного регулювання розвитку страхового ринку відбувалося протягом трьох десятиліть. Вивчення та узагальнення характерних особливостей використання інструментів нагляду за платоспроможністю страхових компаній за вказаний період дозволило виокремити етапи розвитку пруденційного регулювання в Україні, які наведено у таблиці 1.

Сучасні реалії функціонування страхового ринку актуалізують зусилля держави щодо підвищення надійності страхової діяльності задля забезпечення умов виконання страховиками своїх зобов'язань перед споживачами страхових послуг. Це можливо на засадах постійного вдосконалення пруденційних інструментів регулювання страхового ринку у відповідь на зміни параметрів зовнішнього середовища.

Застосування методичних положень SWOT-аналізу [1] дозволило науково аргументувати ключові фактори підвищення ефективності пруденційного регулювання страхового ринку України, встановити їх дієвість у площині дотримання страховиками належного рівня платоспроможності та запропонувати напрями оновлення форм та методів протидії поширенню осередків кризи на страховому ринку та економіці в цілому.

У таблиці 2 представлено сукупність потенційних можливостей підвищення результативності

пруденційного регулювання вітчизняного страхового ринку з позиції попередження дії загроз страхової діяльності та їх поширення в економічній системі країни.

Зазначимо, що пруденційний вплив має створювати умови для надійного функціонування страхового ринку, для якого характерним буде стабільне зростання кількісних та якісних показників, популяризація страхових послуг серед населення, забезпечення доступності таких послуг для споживачів незалежно від їх територіального розташування. Ефективний розвиток страхового ринку України сприятиме вирішенню соціально-економічних проблем країни, зменшенню фінансового тягаря для державного бюджету у разі настання природних або техногенних катастроф та необхідності відшкодування втрат від таких подій.

На нашу думку, першочерговими кроками у напряму формування дієвої та ефективної моделі пруденційного регулювання вітчизняного страхового ринку передбачає наступне:

- оновлення ліцензійних вимог до ведення страхового бізнесу, зокрема в частині встановлення вимог до обов'язкового розкриття страховими компаніями, які функціонують на території України, даних про структуру власності та кінцевих бенефіціарних власників;
- встановлення жорстких вимог до ділової репутації акціонерів страхової компанії;
- вдосконалення процедури виявлення професійних компетенцій осіб, які виконують стратегічно важливі функції в страхових компаніях;
- законодавчо закріпити відповідальності фактичних власників страхової компанії за результати її діяльності;
- встановлення вимог до внутрішнього моделювання та контролю страховиків та розроблення ключових положень стандартів корпоративного управління;
- чітке визначення форм та методів управління ризиками;
- посилення стандартів якості активів страхових компаній, вимог до обрахування резервів, вдосконалення підходів до оцінювання структури та достатності капіталу;
- формування системи раннього виявлення загроз безпеці функціонування страхових компаній;
- модернізація процедури відновлення платоспроможності страхової компанії;
- обґрунтування методичних положень з реорганізації страхової або перестрахової компанії та затвердження процедурної послідовності їх виходу з ринку;
- оновлення підходів до ведення обліку та звітності діяльності страхових компаній з урахуванням норм МСФЗ;
- забезпечення дієвої взаємодії між регулятором та страховими компаніями з метою виконання

Етапи становлення та розвитку пруденційного регулювання в Україні

I ЕТАП (1990-1993) Відсутність правового регулювання страхового ринку
Значне нарощування кількості страхових організацій на вітчизняному страховому ринку
<i>Правове забезпечення</i>
Характеризується відсутністю державного регулювання страхової діяльності, зокрема нормативно-правових актів, які безпосередньо визначали та регулювали відносини у сфері страхування
II ЕТАП (1993-1996) Перші нормативно-правові акти щодо регулювання страхового ринку
Прийняття перших законодавчих актів
Створено комітет у справах нагляду за страховою діяльністю (Укрстрахнагляд)
Створено єдиний державний реєстр страхових компаній
<i>Правове забезпечення</i>
Декрет Кабінету Міністрів України «Про страхування» (1993)
III ЕТАП (1996–2002) Становлення системи контролю за рівнем платоспроможності страховиків (перші пруденційні інструменти)
Формування системи контролю за рівнем платоспроможності страховиків, затвердження порядку розрахунку резервів, посилення норм, що регулюють нагляд за страховою діяльністю, впорядковано види обов'язкового страхування
Реєструються перші об'єднання страховиків в Україні, зокрема:
Моторне (транспортне) страхове бюро України (вересень 1996 р.),
Авіаційне страхове бюро України (квітень 1998 р.),
Морське страхове бюро України (квітень 1998 р.)
<i>Правове забезпечення</i>
Закон України «Про страхування» (березень 1996 р.)
Програма розвитку страхового ринку України на 2001–2005 роки (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 02.02.2001 р. № 98)
Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про страхування» (жовтень 2001 р.)
IV ЕТАП (2002–2007) Вдосконалення пруденційного регулювання страхового ринку
Створено регулятор – Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України (затверджене Положенням від 4 квітня 2003 року № 292/2003)
<i>Правове забезпечення</i>
Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 року
V ЕТАП (2007–2014) Посилення вимог до фінансової стійкості страховиків
Проведення єдиної державної політики у сфері надання фінансових послуг
Приєднання до світової організації торгівлі та прийняття зобов'язань відповідно до Правил Генеральної угоди про торгівлю послугами забезпечувати національний режим та доступ на ринок у секторі фінансових послуг (зокрема і страхових)
<i>Правове забезпечення</i>
Закон України «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України»
Внесення змін до Закону України «Про страхування» (2013)
VI ЕТАП (2014 р. – теперішній час) Реформування системи регулювання та нагляду за страховим ринком
Приведення вітчизняного страхового законодавства до норм ЄС
<i>Правове забезпечення</i>
Розпорядження Нацкомфінпослуг «Стратегія реформування державного регулювання РНФП на 2015-2020 роки»

Джерело: складено авторкою

SWOT-аналіз пруденційного регулювання страхового ринку України

<p>Потенційні внутрішні переваги (Strengths)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Кількість страхових компаній, які реалізують страхові послуги страхувальникам (фізичним та юридичним особам) відповідно до їхніх потреб захисту (life, non-life страхування). 2. Широкий діапазон інструментів нарощення капіталу страховиками. 3. Наявність пруденційних інструментів (вимоги до платоспроможності та достатності капіталу). 4. Наявність системоутворюючих страхових організацій. 5. Наявність системоутворюючої інфраструктури страхового ринку, здатної виступити гарантом дотримання норм платоспроможності страховими компаніями, фінансової стійкості та достатності капіталу. 6. Впровадження концепції оцінювання індивідуальних ризиків страхових компаній та використання диференційованих пруденційних інструментів до їх регулювання залежно від такої оцінки. 7. Конвергенція норм пруденційного регулювання страхового ринку України до стандартів ЄС. 8. Лібералізація страхового ринку. 9. Оновлення вимог до платоспроможності страхових компаній, що функціонують на національному страховому ринку. 	<p>Потенційні внутрішні недоліки (Weaknesses)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Невідповідність діяльності страхових компаній потребам національної економіки. 2. Територіальні та технологічні відмінності в наданні страхових послуг. 3. Високий рівень монополізму окремих страхових компаній. 4. Висока концентрація страхового ринку. 5. Недосконалість страхового законодавства. 6. Відсутність єдиних критеріїв виділення системоутворюючих страхових компаній. 7. Слабкий рівень поширення кібертехнологій та InsurTech. 8. Низький ступінь цифровізації страхового ринку. 9. Відсутність пруденційних інструментів регулювання цифрових страхових компаній. 10. Нерозвинутість систем внутрішнього контролю та моделювання страхових компаній. 11. Недостатня ефективність страхового нагляду, особливо в розрізі оцінки ризиків страхової діяльності.
<p>Потенційні зовнішні можливості (Opportunities)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Імплементация ефективних практик зарубіжних моделей пруденційного регулювання. 2. Диференційований підхід до системи пруденційного регулювання страхового ринку залежно від розміру індивідуальних ризиків страховиків та специфіки діяльності (life, non-life страхування). 3. Розширення переліку пруденційних інструментів. 4. Реформування законодавства. 5. Розвиток поведінкового нагляду в умовах цифровізації страхової діяльності. 6. Виокремлення системнозначущих учасників страхового ринку. 7. Підвищення вагомості інституту саморегулювання на страховому ринку. 8. Очікування зростання страхування життя після прийняття європейських стандартів платоспроможності (Solvency II). 	<p>Потенційні зовнішні загрози (Threats)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Зниження якості страхових послуг, що надаються. 2. Посилення концентрації страхового ринку та зниження його конкурентності. 3. Стагнація національної економіки. 4. Посилення фінансової турбулентності. 5. Загострення політичної нестабільності. 6. Втрата довіри до страхового ринку сектору з боку фізичних та юридичних осіб. 7. Втрата контролю над національним страховим ринком. 8. Зниження інвестиційної привабливості національної економіки. 9. Нарощення вартості капіталу. 10. Тінізація страхової діяльності внаслідок посилення пруденційного тиску.

Джерело: складено авторкою

положень державної політики у сфері забезпечення надійного та платоспроможного поступу страхового ринку.

Висновок. Реалізація окреслених напрямів вдосконалення пруденційного регулювання у коротко- та середньостроковій перспективі неможливе без інституційного реформування вітчизняної страхової системи. Для реалізації окреслених напрямів модернізації пруденційного регулювання страхового ринку необхідним є: забезпечення незалежності регулятора та розроблення довгострокової стратегії розвитку вітчизняного страхового ринку як обов'язкової компоненти пруденційної політики держави.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. SWOT-аналіз – основа формування маркетингових стратегій підприємства : навч. посіб. / під ред. Л.В. Балабанової. Донецьк : ДонДУЕТ, 2001. 180 с.
2. Виговська В.В. Теоретико-методологічні засади та прагматика забезпечення безпеки страхового ринку України : монографія. Київ : Кондор-Видавництво, 2016. 358 с.
3. Ткаченко Н. В. Забезпечення фінансової стійкості страхових компаній: теорія, методологія та практика : монографія. Черкаси : Черкаський ЦНТЕГ, 2009. 570 с.
4. Формування системи довіри та захисту прав споживачів фінансових послуг : монографія / наук. ред. та кер. кол. авт. Н. М. Внукова. Харків : АдвАТМ, 2010. 188 с.